

تجسس؛ آفت تربیت و اعتماد اجتماعی

در تربیت اسلامی، حفظ حرمت انسان ها و رعایت حریم خصوصی، از اصول بنیادین اخلاقی است. یکی از جلوه های مهم این اصل، نهی از تجسس در زندگی دیگران است؛ رفتاری که قرآن کریم در آیه ۱۲ سوره حجرات باصراحت از آن بازمی دارد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا». این فرمان الهی، فراتر از یک توصیه فردی، ناظر به سلامت روانی و اجتماعی جامعه است. تجسس، برخلاف ظاهر کنجکاوانه اش، ریشه در بی اعتمادی، سوء ظن و میل به سلطه دارد. تربیت سالم، برپایه اعتماد، احترام و گفت وگویی صادقانه شکل می گیرد اما وقتی فضای تربیتی آلوده به تجسس شود، رابطه ها به جای رشد، به کنترل و ترس می انجامند. والدینی که به جای گفت وگو، به کنترل تلفن همراه فرزند یا تعقیب رفتارهای پنهانی او روی می آورند، ناخواسته دیوار بی اعتمادی را بلندتر می کنند.

در عصر رسانه و شبکه های اجتماعی، تجسس شکل های تازه ای یافته است، از رصد کردن فعالیت های مجازی تا نفوذ در حریم خصوصی دیگران با ابزارهای دیجیتال. تربیت امروز باید نه تنها از تجسس پرهیز کند، بلکه نسل جدید را از مرزهای اخلاقی در فضای مجازی آگاه سازد. آموزش احترام به حریم دیگران، هم پای آموزش مهارت های فنی، باید در دستورکار خانواده ها و نهادهای تربیتی قرار گیرد.

از منظر تربیتی، تجسس نه تنها اعتماد را از بین می برد، بلکه فرد را از تمرکز بر رشد خود بازمی دارد. کسی که وقت و انرژی اش را صرف کشف عیوب دیگران می کند، از اصلاح خویش غافل می ماند. تربیت قرآنی، انسان را به «نظر به خود» دعوت می کند، نه «نگاه به خلوت دیگران».

در نهایات، تربیت مؤثر، برپایه صداقت، احترام و امنیت روانی بنا می شود. تجسس، این پایه ها را سست می کند و جامعه را به سوی گسست و بی اعتمادی سوق می دهد. بازگشت به آموزه های قرآنی، به ویژه در تربیت رسانه ای و خانوادگی، ضرورتی است که امروز بیش از هر زمان دیگر احساس می شود.

حکمت

پندپذیری؛ مرز بین انسان و حیوان

یکی از ابزارهای مهم شیطان علیه ما، ایجاد توهم است؛ مثلاً برای من توهم ایجاد می کند که «بهتر است در مسائل اخلاقی زود قانع نشوی، وگرنه می گویند فلانی چقدر ساده است. بهتر است مرتب بحث کنی و سخت قانع بشوی که فکر کنند خیلی اهل تفکر هستی.» وقتی شیطان این مسئله را خوب در من نهادینه کرد، دیگر خیالش راحت است که حتما جهنمی خواهم شد.

برای همین است که امیرالمؤمنین ^(ع) در حکمت ۱۵۰ نهج البلاغه در توصیه هایشان به شخصی می فرمایند: «يَزِي الْفُلْمُنْ مَقْرُومًا وَالْفَرْمُ مَغْتَمًا. در زندگی از کسانی مباش که سود را زیان و زیان را سود می بینند.» یک خطکش و معیار داشته باش.

ایشان در نامه ۳۱ به فرزندشان نیز می فرمایند: «فرزندم! اهل پند و نصیحت پذیری باش.» و در جایی دیگر توصیه می کنند: «وَلَا تُكُونَنَّ مِمَّنْ لَا تَنْفَعُهُ الْعَيْلَةُ إِلَّا إِذَا تَالَفَتْ فِي إِيلَاهِهِ، فَإِنَّ الْعَاقِلَ يَعْطَى بِالْأَدَابِ وَ الْبَهَائِمِ لَا تَعْطَى إِلَّا بِالضَّرْبِ: از کسانی مباش که موعظه به آنان سود ندهد، مگر وقتی که در توبیخ و آزرده نشان جدیت کنی، که عاقل به ادب پند گیرد و چهارپایان جز با ضرب تازیانه، اصلاح نشوند.»

این واقعیتی است که شیطان نمی گذارد درک کنیم که اگر اهل شنیدن و اثرپذیری از موعظه نباشیم، تفاوتمان با حیوان کم می شود و آخرش باید با زور آن حقیقت را درک کنیم. گاه این زور در مسیر تربیتی خدای متعال، سالیان بسیار زیاد، با سختی کشیدن بسیار به دست می آید. درحالی که اگر ۱۰سال پیش تواضع کرده و فلان موعظه را گوش داده بودیم، این طور گرفتار سختی نمی شدیم. اگر من متوجه نیستم، خدا حتما متوجه است، او در هر صورت بنده اش را تربیت خواهد کرد.

بردار و بخوان

رازهای دل انگیز حجاب

من یک دخترم؛ زیبا و جذاب. احساسی در من نهفته است به نام دلربایی. انگار باید اوقاتی از روزم را دلربایی کنم؛ من زیبا هستم، می خواهم عالم و آدم زیبایی ام را ببینند. می خواهم با دیدنم انگشت به دهان شوند؛ من اصلا کاری به دین ندارم، من عقل دارم؛ چرا باید خودم را با یک چادر مشکی ببوشانم؟ امروزه دانشمندان با پیشرفت علم بهداشت و سلامت جسم و روان و کشف نیازهای فردی، خانوادگی، اجتماعی و سیاسی انسان به برخی منافع و مصلحت های پوشش پی برده اند. دلایل پوشش به عنوان نیازی فطری، هر انسان یا انصافی را به پذیرش بهترین پوشش برای بانوان یعنی چادر و کم جاذبه ترین رنگ، یعنی مشکی، وامی دارد؛ دلایلی که عبارت اند از؛ وجود حیا، حفظ عفت، استحکام پیوند زناشویی، انحصار تعلق خاطر و محبت به همسر، افزایش یکدلی بین زن و شوهر و ... کتاب «ترگل» سعی کرده است به این پرسش، بیست پاسخ عقلی و روان شناسانه بدهد. این اثر با بیان بیست دلیل عقلی و روان شناسی برای حجاب، کتابی است تمام رنگی که با ادبیاتی روان و امروزی، بیست دلیل عقلی و روان شناسی برای حجاب بیان می کند. این کتاب به مقدمه آیت...سید ابوالحسن مهدوی، مزین و به قلم عماد داوری دولت آبادی نگاشته شده است. یکی از ویژگی های مهم این اثر علاوه بر قلم روان، تصویری و تمام رنگی بودن آن است که جذابیتی دوچندان به متن بخشیده است.

کتاب یاد شده، اثری مختصر اما عمیق است که تنها به موضوع حجاب نمی پردازد، بلکه مجموعه ای از دانستنی های ضروری برای دختران امروز را دربر دارد، نکاتی که هر بانوی جوان پیش از ورود به جامعه باید بداند. نویسنده با زبانی منطقی و به دور از کلیشه، به پرسش های اساسی درباره پوشش اسلامی، ارتباط با نامحرم و تأثیر فرهنگ های بیگانه پاسخ داده است. این اثر توانسته مخاطبان متنوعی از بی حجاب تا محجبه را تحت تأثیر قرار دهد و به گفته خوانندگان، «کتابی مختصر اما مفید» و درخور هدیه دادن به دختران و زنان این سرزمین است. این کتاب را به تمام کسانی که به دنبال جواب منطقی برای فریضه حجاب هستند پیشنهاد می کنیم.

شکر

رو

اعتماد، ستون خیمه خانواده و تجسس، ویرانگر آن است

تجسس و بدگمانی؛ آفت خانواده

سمانه رضوانی | نمی دانم شما چقدر اهل فضای مجازی هستید؛ در فضای مجازی، بحث تجسس و بدگمانی یکی از بحث های پرطرفدار است که در قالب کلیپ ها و فیلم ها و ... مطرح می شود. یک عده می گویند زن و مرد موضوع پنهانی از هم ندارند و کنترل کردن شخص، تلفن همراه و سایر وسایل و رفتارهای او عادی است و عده ای هم می گویند باید برای هم حریم شخصی قائل شویم. ما به این بحث ها خیلی کاری نداریم؛ ما یک خطکش داریم به نام اسلام و بازمه برای موضوع تجسس و بدگمانی در خانواده می رویم سراغ خطکش اسلام، سراغ نقشه ای عملی برای حفظ سلامت روان، استحکام خانواده و بهبود کیفیت روابط اجتماعی.

گزارش

حفظ حریم خصوصی اعضا

کنکاش در تلفن همراه، کیف یا فضای شخصی همسر و فرزندان، اگر بدون دلیل موجه باشد، اعتماد را نابود می کند. فکر کنید وقت انجام این کار، آن ها سر برسند، آن وقت هم شما جایگاهتان را به عنوان یک آدم امن و مطمئن از دست می دهید و هم صمیمیت و اعتماد از بین می رود. امام علی ^(ع) هشدار می دهند: «بدترین مردم کسی است که عیوب مردم را دنبال کند و عیوب خود را نبیند.» این حدیث به وضوح تأثیر مخرب تجسس در هر نوع ارتباط را نشان می دهد.

عیب‌پوشی خانوادگی

اگر اشتباه کوچکی از خانواده دیدید، آن را بزرگ نکنید. همه ما اشتباهات و معایبی داریم که یا از آن مطلعیم یا نه و دوست داریم دیگران آن را چماقی کنند و بر سر ما بکوبند. اصلا راه اصلاح اشتباهات در خانواده این نیست. حضرت رسول ^(ص) می فرمایند: «هرکه بر عیب برادر مسلمانش در دنیا پرده پوشد او را رسوا نسازد، خداوند در قیامت، عیب او را ببوشاند.» این توصیه در خانواده، معنای عمیق تری دارد. این پوشاندن و رسوا نکردن، پیوند عاطفی را محکم تر می کند و فضای امنی برای رشد فراهم می آورد.

توقف پیش از قضاوت

امام علی ^(ع) می فرمایند: «رفتار برادرت را به بهترین وجه آن تفسیر کن تا زمانی که کاری از او سر زند که راه توجیه را بر تو ببندد و هیچ گاه به سختی که از دهان برادرت بیرون آید، تا وقتی برای آن توجیه خوبی می یابی، گمان بد مبر» این کلام در زندگی روزمره یعنی پیش از اطلاع از تمام واقعیت ها، در مورد دیگران قضاوت نکنیم. وقتی همسرمان برای فلان کار مشترک خانواده دیر کرد، به جای برچسب بی مسئولیتی زدن، احتمال بدهیم شاید در ترافیک مانده یا مشکلی پیش آمده است. با این رویکرد از بسیاری سوء تفاهم ها جلوگیری می کنیم.

مدیریت افکار منفی

در ارتباط با همسر و فرزندان، افکار منفی مانند موریانه به جان رابطه می افتند. فرزندم زیادی با تلفن همراه وقت می گذراند، یعنی چه می کند؟ یا همسرم بیرون خانه با چه کسانی مراوده دارد؟ به جای دنبال کردن ذهنی این افکار، باگفت وگویی محترمانه، دغدغه هایتان را مطرح کنید و همان گونه که پیامبر ^(ص) فرمودند، «بدگمانی، بدترین دروغ است.» این افکار را به عنوان دروغ ذهنی شناسایی کنید و به دنبال حل مسائل ذهنی باشید نه پروبال دادن به افکار منفی.

نسخه الهی برای در مان بحران های مدرن

روابط موقتی، سلامت روانی جامعه را به شدت تهدید می کند.

نگاه اسلام به ازدواج و خانواده

در فرهنگ اسلامی، ازدواج جایگاهی رفیع دارد. پیامبر اکرم ^(ص) می فرمایند: «مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أَحْرَزَ نَصْفَ دِينِهِ؛ کسی که ازدواج کند، نیمی از دین خود را حفظ کرده است.» (بحارالانوار ج ۱۴، ص ۲۱۹).

این حدیث نشان می دهد که خانواده در اسلام، تنها برای پاسخ به نیاز جسمی نیست، بلکه سنگری برای حفظ ایمان و تقو است. قرآن کریم نیز در آیه ۲۱ سوره روم، ازدواج را مایه «مودت و رحمت» می داند، بنابراین پیوند زناشویی در منطق اسلام، پیوندی روحی، اخلاقی و اجتماعی است که برپایه محبت، وفاداری و مسئولیت شکل می گیرد.

تهدیدهای فرهنگی معاصر

یکی از خطرات مهم در عصر جدید، تقدس زدایی از نهاد خانواده است. در بسیاری از فرهنگ های غربی، ازدواج به رابطه ای صرفا شخصی و لذت طلبانه تنزل یافته است. رسانه های جهانی و پلتفرم های سرگرمی نیز با ترویج روابط آزاد، الگوی خانواده

پایدار را تضعیف می کنند. براساس پژوهش های جامعه شناسی دانشگاه هاروارد (Harvard Family Research)، ۲۰۲۲). کاهش ازدواج و افزایش روابط آزاد، موجب افزایش افسردگی، احساس بی هویتی و ناپایداری اجتماعی در میان جوانان شده است. این یافته ها مؤید آن است که فروپاشی نهاد خانواده، نه موجب آزادی است، بلکه بحران را به همراه می آورد.

عبرت برای جوامع اسلامی

باتوجه به تجربه غرب، جامعه اسلامی باید بیش از پیش از نفوذ فرهنگ فردگرایی و مصرف گرایی در حوزه خانواده جلوگیری کند. خانواده در فرهنگ ایرانی اسلامی، محور ایمان، اخلاق و هم بستگی اجتماعی است. اگر پایه های ایمان و عفت در خانواده حفظ شود، جامعه از درون مقاوم خواهد ماند. تأکید رهبران دینی نیز بر حفظ و تحکیم خانواده است. رهبر معظم انقلاب (مد ظله العالی) فرمودند: «تشکیل بنای خانواده، یک نیاز اجتماعی است. اگر چنانچه در یک جامعه ای، خانواده ها درست بودند، سالم بودند، استحکام داشتند، تزلزل نداشتند، حدود و ثغور خانواده محفوظ بود، این جامعه می تواند به خوبی

پیامدهای تجسس در خانواده

پیامبر اکرم ^(ص) می فرمایند: «بدترین مردم، بدگمان ها و فاسدترین بدگمان ها، تجسس کننده ها هستند.»

در محیط خانواده، کنجکاوی ناپجا و جست و جو برای یافتن عیوب اعضای خانواده، به تدریج بنیان اعتماد را متلاشی می کند. اگر همسری مدام به دنبال یافتن مدرکی علیه همسرش بگردد، درحقیقت دیواری از بی اعتمادی بین خود و عزیزانش می کشد. این رفتار نه تنها آرامش را از خانواده می گیرد، بلکه فرزندان و همسر، برای درامان ماندن از قضاوت و بازخواست، بخشی از زندگی خود را پنهان می کنند و به تدریج فاصله عاطفی عمیقی بین اعضای این خانواده ایجاد می شود.

خانواده امن؛ جامعه سالم

خانواده ای که در آن بدگمانی و تجسس جایی ندارد، محیطی امن برای رشد فرزندان با اعتماد به نفس و روابط سالم می سازد. امیرالمؤمنین ^(ع) می فرمایند: «هرکه به مردم گمان نیک برد، محبت آنان را به دست آورد.» چنین خانواده هایی، سنگ بنای جامعه ای مستحکم و فضیلت مدار خواهند بود. وقتی اعضای خانواده به یکدیگر اعتماد داشته باشند، این اعتماد به جامعه نیز سرایت و حتی بنیان های اجتماعی را تقویت می کند.

اصلاح بشود. افرادی می توانند رشد فکری پیدا کنند و از لحاظ روحی کاملاً سالم باشند، می توانند انسان هایی بدون عقده باشند.» (خطبه عقد مورخه ۱۳۷۴/۵/۱۱)

راهکارهای تقویت نهاد خانواده

برای تقویت و پایداری خانواده در جامعه، باید اقداماتی عملی انجام داد: الف) تسهیل ازدواج جوانان از طریق حمایت اقتصادی، کاهش تشریفات و ترویج ازدواج ساده. ب) آموزش مهارت های زندگی مشترک در مدارس و دانشگاه ها. ج) اصلاح رسانه ها به منظور ترویج الگوی خانواده متعهد و مؤمن.

د) توجه به بعد معنوی زندگی خانوادگی و تقویت ایمان، محبت و مسئولیت پذیری میان زوجین.

تجربه تلخ جوامع غربی در فروپاشی

خانواده، هشدار جدی برای جوامع اسلامی است. خانواده مؤمن و مسئول، سنگر حفظ ایمان و تمدن اسلامی به شمار می آید. اگر ازدواج را آسان و قداست خانواده را حفظ نکنیم، جامعه ای سالم، بانشاط و پایدار خواهیم داشت. لذا با تکیه بر تعالیم قرآن و سیره معصومین ^(ع)، این نهاد الهی را با تقوا، محبت و مسئولیت پذیری باید پاس داشت تا نسل های آینده در سایه ایمان و آرامش رشد کنند.

امام جعفر قزوینی، عضو مجمع نمایندگان مجلس شورای اسلامی و عضو هیئت مدیره انجمن اسلامی طلبان و قضایی حوزه علمیه قم

